

Het Manhuis in Goes in de zeventiende eeuw Frank de Klerk

Het zijn bepaald niet de minste lieden, die in het midden van de zeventiende eeuw een plaats reserveren in het nieuwe Manhuis aan de Zusterstraat in Goes. Met de oprichting van het stadsweeshuis in 1628 ontstaat al de mogelijkheid dat ook bejaarden, zowel mannen als vrouwen, woonruimte en verzorging kopen. Het Weeshuis wordt gevestigd in het sinds ca. 1600 grotendeels leegstaande klooster van de Zwarte Zusters, en dat zit voorlopig nog niet vol met kinderen. Hier krijgen ouderen die daar voor betalen een dak boven het hoofd, een plaats bij de haard en dagelijks eten. Ze dienen zelf een bed met dekens, een waterpot en wat keukengerei mee te nemen. Bij hun overlijden vallen deze goederen toe aan het huis. In de eetzaal nemen de bewoners aan tafels plaats in volgorde van inschrijving. Aanvankelijk is het Manhuis min of meer onderdeel van het Weeshuis, bestuur (buitenvaders en –moeders) en administratie lopen door elkaar, en wezen en ouden van dagen zitten op elkaars lip onder één dak. Dit leidt tot strubbelingen. De oplossing wordt gevonden in de bouw van een afzonderlijk Manhuis, waarvoor de stad enkele huisjes aan de straat afbreekt. Het sobere gebouw met veel schoorstenen komt in het verlengde van het Weeshuis te staan. Een dergelijk woonzorgcomplex is in die tijd blijkbaar een noviteit; uit andere delen van Zeeland haasten ouderen zich naar Goes om een kamer te huren voor hun oude dag. Niet alleen neemt zo het aantal welgestelde Goesenaars in één klap toe. Ze zijn op diverse zakelijke gebieden nog actief ook, waarmee de Goese notarissen meer werk krijgen. Daarnaast kloppen ze voor testamenten hier ook aan, ze worden immers toch een dagje ouder.

Het nieuwe gebouw komt begin 1656 gereed. De enige decoratie die de stad zich veroorlooft is een monumentale ingangspartij, met daarboven beeldjes van een rijke oude man en een dito vrouw. Dit zijn de bewoners waar het stadsbestuur op mikt; in later eeuwen zal het Manhuis synoniem worden voor tehuis voor arme bejaarden, maar dat is niet de oorspronkelijke doelgroep. Deze betaalt een behoorlijke som geld om verzekerd te zijn van een onbezorgde levensavond. Voor honderd pond Vlaams koopt een vrijgezel zich in, het dubbele moet een echtpaar betalen. Ook worden tarieven in Carolusgulden gesteld: deze variëren van 800 voor een vrijgezel tot 1600-1800 gulden voor een echtpaar. Verschil moet er zijn, in sommige gevallen betalen alleenstaanden extra om een kamertje voor zichzelf alleen te reserveren, of wordt er meer ingezet om een betere kamer te krijgen. Hieronder volgt een lijst met bewoners die in het nieuwe Manhuis worden opgenomen, met enkele bijzonderheden. Het register met inschrijvingen bevindt zich in het archief van het Burgerlijk Armbestuur van Goes, inv.nr. 86. Inschrijvingen uit de periode 1628-1655 bleven ook bewaard. Die komen in een later vervolg aan bod.

31 januari 1656 Pieter Loontjes van Middelburg koopt zich in voor 850 gulden. Hij overlijdt 22 december 1659. Een dag eerder laten hij en zijn vrouw een testament opstellen. Zijn vrouw Catharina van Ee zal zijn goederen erven.
RAZE.inv.nr. 2083, fol. 232r. 21 december 1659.

29 februari 1656 Lambregt de Puijt en zijn vrouw Willemijntjen Puijts kopen zich in voor 1400 gulden. Lambregt overlijdt 7 april 1677. Willemijntjen overlijdt 4 januari 1661. In 1658 laten zij een testament opmaken; Lambregt is dan nog welvarend, zijn vrouw is ziekelijk.
RAZE.inv.nr. 2070, fol. 86r. 9 januari 1658.

7 maart 1656 Cornelis Constant en zijn vrouw Tanneken Linders, beide van Zierikzee, kopen zich in voor 1600 gulden. In november 1656 overlijdt Tanneken. Cornelis Constant hertrouwt

met een vrouw buitenshuis. Hij bedingt dat als zijn tweede vrouw zou overlijden, hij weer in het Manhuis terug kan keren. Totdat zijn huwelijk gesloten zal zijn mag hij komen eten in het Manhuis. Zijn tweede vrouw heet Johanna Feijts, waarmee hij op 1 november 1659 in het Manhuis komt wonen. Nu wordt er 1200 gulden betaald. Johanna overlijdt op 3 maart 1675. Cornelis Constant machtigt in 1657 notaris Adriaen Constant te Zierikzee om zijn openstaande vorderingen te Renesse te innen. In 1662 verklaart Paulus Adriaenssen Wijtvliet uit Wemeldinge, dat hij een schuld heeft aan Cornelis Constant voor geleverde goederen. RAZE.inv.nr. 2091, fol. 1r. 21 maart 1657. Idem 2092, 9v. 1 november 1662.

20 maart 1656 Josephus Balbianus met zijn twee kinderen kopen zich in voor 1600 gulden. Het ene kind Pieter is 11 jaar oud, het dochtertje is 9 jaar oud. Tot hun 16de jaar blijven ze in het huis. Josephus overlijdt 14 augustus 1670. In 1660 machtigt hij Jasper Ariaenssen, bode op Holland, om een geldbedrag te innen te Amsterdam bij Alexander Heijard. RAZE.inv.nr. 2098, 29 juli 1660, aktenr. 80.

7 maart 1656 Catholynken Joos en Janneken Pieters jongedochters kopen zich in voor 1000 gulden en de opbrengst van de verkoop van hun huis. Dit wordt gekocht door Maijken van de Reviere voor 600 gulden. Janneken overlijdt op 6 april 1661.

12 mei 1656 Jacques le Candele koopt zich in voor een kamer voor hem alleen voor 1400 gulden. De plaats op zolder, die Jacques had besproken om zijn boeken, schilderijen en gereedschap te herbergen, blijkt niet geschikt te maken. Hij krijgt nu de kamer boven het logement van de binnenvader en -moeder, die hij mag verbouwen naar zijn wens, waarvoor hij 25 pond aan het Manhuis betaalt. Vermoedelijk is deze Jacques een telg van de familie Le Candèle, die in Antwerpen een handel in stoffen en kunststapjten drijft. Ze zijn afkomstig uit het Noordfranse Armentières (Stadsarchief Antwerpen, archief insolvente boedelskamer). Als Jacques le Candele in 1660 na een buitenlandse reis terugkomt in het Manhuis, blijkt dat zijn kamer wordt bewoond door Franchois Zegerssen. Een notaris krijgt opdracht om Zegerssen binnen 24 uur uit de kamer te zetten. Zegerssen zelf is niet onder de indruk van de boodschap van de notaris: 'ick en trecke mij dese sake in 't minste niet aen'. Blijkbaar heeft Le Candele op den duur toch zijn kamer teruggekregen. In 1668 machtigt hij Mattijs Berckerloo, procureur voor het Hof van Holland in Den Haag, om namens hem bezwaar te maken in de zaak van deurwaarder Willem van Disselen de Smit over de nalatenschap van Pieter le Candele, van wie de erfenis wordt betwist door Theodorus Rohard, koopman te Amsterdam, zoon van wijlen Johan Rohard en Anthonette le Candele. Bij zijn overlijden in 1669 wordt zijn boedel in het Manhuis beschreven, die bestaat uit een grote voorraad stoffen, schilderijen en boeken. De waarde wordt getaxeerd op 366 pond. RAZE.inv.nr. 2091, fol. 34r. 6 september 1660. Idem inv.nr. 2086, fol. 223r. 14 februari 1668. Idem inv.nr. 2092, 175v. 13 februari 1669.

13 mei 1656 Huijbregtken Willems koopt zich in voor 700 gulden. Daarbij komt nog hetgeen ze zal erven van haar vader Willem Huijbregtssen en haar oom.

15 juni 1656 Franchoys Oorsen en zijn vrouw Janneken Jan Padts kopen zich in voor 1600 gulden. Franchoys overlijdt op 27 augustus 1657, Janneken overlijdt op 15 mei 1677.

4 juli 1656 Bosschaerd van Dale en zijn vrouw Jacobmijnken Pieters, allebei in de 60 jaren oud zijnde. Zij kopen zich in voor 1500 gulden. In 1671 is Jacobmijnken weduwe. Zij wordt dan genoemd filia Pieter Pieters, en ze is 78 jaar oud. Ze heeft in 1667 bij notaris Jan Kiel te

Berghe Sinte Winox een machtiging verleend aan Joachim Sauctes over goederen in Vlaanderen.

RAZE.inv.nr. 2087, fol. 143r. 25 september 1671.

3 augustus 1656 Harman Evaertsen en zijn vrouw Adrijaenken van Hooren van Middelburg kopen zich in voor 1600 gulden. Na hun dood moet nog 400 gulden volgen. Op 29 september 1663 krijgen ze toestemming om te gaan wonen in de oude bakkerij, die tot woonhuis is ingericht. Als een van hen overlijdt, zal er een nieuwe bewoner bij komen. Evertssen wordt binnenvader van het Manhuis.

26 augustus 1656 Susanna Jans Cocx dochter, oud 63 jaar, koopt zich in voor 100 p. Als zij overlijdt, dan zal ze te Arnemuiden worden begraven in haar vaders graf. In de kerk onder het orgel ligt de zerk waar het merk van Jan Heydrickx in den Eickenboom, haar vader, op staat.

19 september 1656 Christynken Beyts koopt zich in voor 700 gulden.

3 augustus 1656 Lidia de Worm van Vlissingen koopt zich in voor 900 gulden. Zij overlijdt op 15 oktober 1676. Eerder is ze in het huwelijk getreden met Joos Zegers, die ook in het Manhuis wordt opgenomen. Op 21 juli 1664 vertrekken beiden naar Middelburg.

Lidia de Worm en Joos Zegers Vuijst laten in 1658 een testament opmaken. Zij was eerder weduwe van Jan Pieters Bloeck, hij eerder weduwnaar van Jacobmijnken Jacobs. Enkele maanden later, in 1659, wordt nog twee keer een nieuw testament gemaakt.

RAZE.inv.nr. 2083, 141v. 27 november 1658. Idem, 150r. 4 januari 1659. Idem 168r. 31 maart 1659.

23 september 1656 Jacob de Vos en zijn vrouw Janneken Babtista kopen zich in voor 1800 gulden. Hij machtigt in 1656 zijn vrouw om zijn zaken te Middelburg en elders te behartigen. Iets dergelijks herhaalt hij in 1658. In 1660 krijgen beiden van een notaris de aanzegging om binnen 24 uur het Manhuis te verlaten wegens dronkenschap en belediging van het personeel, de bewoners en de binnen- en buitenvaders.

RAZE.inv.nr. 2082, fol. 234v. 30 november 1656. Idem, inv.nr. 2083, 108v. 15 juli 1658. Idem 2071, fol. 115r. 6 april 1660.

2 september 1656 Cornelis Beijts en zijn vrouw Pieternelleken Pieters van Middelburg, beide ongeveer 60 jaar oud. Ze kopen zich in voor 1700 gulden. Ze krijgen in april 1663 toestemming om op het terrein van het Manhuis achter de tegenwoordige bakkeet en het washuis twee nieuwe huizen 'aen malcanderen' te bouwen, en die zelf te bewonen. Na hun overlijden zullen de huizen toevallen aan het Manhuis. Deze huizen staan er nog steeds. In 1660 verkoopt Cornelis Beijts zijn huis in de Schutterstraat te Goes, de Rose, aan Cornelis Jacobssen van Noortgouw. In 1662 legt Cornelis Beijts op verzoek van Henderick van Heumen een verklaring af over koop van land van Babtista Pieter More te Middelburg, gelegen in de Lange Santblock van Oost-Souburg.

In 1668 is Beijts overleden. Zijn weduwe, nu aangeduid als Pieternella de Vos, verkoopt dan een van de huizen aan Cornelis van de Noordgouwe, hoedenmaker. De ligging wordt omschreven als aan het plein van het handbogenhof.

RAZE.inv.nr. 2091, fol. 26r. 2 februari 1660. Idem inv.nr. 2092, fol. 6r. 23 september 1662. Idem inv.nr. 2086, fol. 226r. 17 februari 1668

4 september 1656 Huijbregt de Moor van Vlissingen, oud 55 jaar, koopt zich in voor 850 gulden. Hij overlijdt in februari 1659.

10 oktober 1656 Janneken de Moor van Vlissingen koopt zich in voor 800 gulden. Zij overlijdt op 11 februari 1665.

23 september 1656 Jan Gerritssen en zijn vrouw Appolonia de Back kopen zich in voor 1600 gulden. Op 1 augustus 1657 overlijdt de man. Appolonia mag alleen in haar kamertje blijven wonen, mits betalende 25 pond. Zij overlijdt op 14 juni 1659.

25 september 1656 Cathalijnken van Eede, ca. 65 jaar oud, van Middelburg, koopt zich in voor 750 gulden. Zij overlijdt 25 oktober 1661. Haar schoonzoon uit Middelburg wikkelt de boedel af.

10 oktober 1656 Barbel Passchiers, oud ca. 56 jaar, van Zierikzee, koopt zich in voor 700 gulden. Haar goederen blijven in het huis, zij is zelf bij de meisjes gaan wonen totdat er een plaats open komt. Zij overlijdt op 30 juli 1673.

27 september 1656 Ingel Christiaenssen Sommersee, oud 54 jaar, en zijn vrouw Trijnken, oud ca. 60 jaar, van Middelburg, kopen zich in voor 1500 gulden. In 1665 hertrouwt Trijnken met Nicolaes Duvenant, weduwnaar van Aegjen Pauwels van Torenburgh, die ook in het Manhuis woont. Dan laten ze een testament opmaken.
RAZE.inv.nr. 2085, fol. 243r. 4 juni 1665.

30 september 1656 Pieter Ruysentvelt, oud ca. 63 jaar, van Vlissingen, koopt zich in voor 825 gulden. Hij overlijdt 10 februari 1658.

17 oktober 1656 Janneken Masereels, weduwe van Hans de Weger, oud ca 56 jaar, van Middelburg, koopt zich in voor 900 gulden.

19 oktober 1656 Lynken Joos den Bleeckers weduwe koopt zich in met een paaybrief van 101 pond ten laste van haar zoon. Zij overlijdt 18 oktober 1658.

5 november 1656 Jeremias Adriaensen Visscher koopt zich in met een paaybrief ten laste van Job Lenaerts Schipper, die jaarlijks 50 gulden oplevert. Hij gaat in de kamer van Gillis Lange op een slaapbank wonen. Hij overlijdt op 8 juni 1658.

5 december 1656 Celia Dane, jongedochter van Middelburg, koopt zich in voor 1150 gulden, waarvoor ook Janneken Bruijne zich borg stelt.

16 november 1656 Joos de Canter en zijn vrouw Leynken Jaspers, van Vlissingen, kopen zich in voor 1750 gulden. In 1665 verklaart Cornelis Arentsse van Este, metselaar te Goes, een bedrag van 300 Caroliguldens schuldig te zijn aan Joos de Canter. Onderpand is zijn huis en een paaybrief op Christiaen Lowijssen te Oudelande. In 1669 laten De Canter en zijn vrouw een testament opmaken. In 1671 verklaart Joos de Canter op verzoek van Sara Stroobants, vrouw van Pieter Hermantssen, dat hij in 1668 aan haar heeft verkocht zijn huis te Vlissingen in het Broer Aarnoutsstraatje alias Breeslop, waarin Sara toe al woonde. Bij het huis hoort de helft van een put. Het huis hiernaast, eigendom van Maatje bijgenaamd Keutje, bezit de andere helft van de put. Beide huizen waren eigendom van Joos de Canter. In 1672 wordt nog een nieuw testament gemaakt.

RAZE.inv.nr. 2073, fol. 37r. 29 mei 1665. Idem, inv.nr. 2100, 6 september 1669, aktenr. 68.
Idem, inv.nr. 2074, fol. 177r. 28 februari 1671. Idem, inv.nr. 2101, 29 maart 1672, aktenr. 76.

29 november 1656 Lucas Pol en zijn vrouw Mayken Claes, van Vlissingen, kopen zich in voor 1750 gulden. Mayken overlijdt op 30 augustus 1662, en op 2 september wordt begraven. Lucas overlijdt op 6 april 1665 en wordt begraven op 9 april.

12 december 1656 Matthijs Janssen, jongeman van 's-Heer Arendskerke, koopt zich in voor 1400 gulden.

27 december 1656 Mayken Maertens, weduwe van Vlissingen, oud ca. 66 jaar, koopt zich in voor 800 gulden. Zij overlijdt donderdagavond 10 uur op 14 augustus 1659.

6 januari 1657 Tanneken Christaens weduwe, oud ca. 56 jaar, koopt zich in 950 gulden. Zij overlijdt op 20 januari 1657.

13 januari 1657 Cathalynken de Moor van Vlissingen koopt zich in voor 800 gulden.

17 februari 1657 Jacob Arentsen, oud over de 70 jaar, en zijn vrouw Dijnken Anthonis, oud 54 jaar, kopen zich in voor 1300 gulden. Jacob overlijdt op donderdagmorgen ca. 9 uur op 5 september 1658, zijn vrouw op 1 september 1670.

Ze laten in 1657 een testament opmaken.

RAZE. 2083, fol. 39r. 19 november 1657.

28 februari 1657 Frederick Wernius en zijn vrouw Janneken Scharels kopen zich in voor 2000 gulden. Ze zullen een betere kamer krijgen als diegene waar ze nu eerst in gaan wonen, zodra die vrijkomt.

17 maart 1657 juffrouw Sara Crosse of Mandeville koopt zich in voor 1150 gulden. Zodra er een kamer vrijkomt zal zijn daar alleen gaan wonen, waarvoor zij nog 150 gulden bijbetaalt. Zij overlijdt in 1660, waarna er een boedelbeschrijving wordt gemaakt. Hierin bevindt zich een groot aantal schilderijen, boeken en een clavecimbel ('clave sijngel').

RAZE.inv.nr. 2071, 171r. 11 oktober 1660.

Tot zover het register. In een volgend deel zal aandacht worden besteed aan meer inschrijvingen in het Manhuis. Over Lucas Pol en zijn vrouw Mayken Claes, ingeschreven op 29 november 1656, nog het volgende. Hij bezoekt enkele keren een notaris te Goes, en legt verklaringen af over zijn verblijf op het Zuid-Amerikaanse eiland Tobago in 1633. Met name geeft hij informatie over het wanbestuur van de gouverneur William Gayner. Over Pol, zijn avonturen op Tobago en zijn komst naar Goes schreven René Verhulst en Danker Jan Oreel een stripboek getiteld: De Banneling van Tobago. Dit verscheen bij uitgever Het Paard van Troje in juni 2013 in het kader van het Goes-Latijns Amerikajaar. Het werd gepresenteerd in de tuin van het Manhuis, en aangeboden aan de ambassadeurs van Cuba en Trinidad en Tobago. De notariële verklaringen van Pol passen in het proces dat William Gayner voert tegen zijn opdrachtgevers om zijn onkosten en achterstallig loon als gouverneur van Tobago uitgekeerd te krijgen. Dit is een langlopende zaak. Na Gayner's overlijden zet zijn weduwe het proces voort. De verklaringen van Pol zijn bedoeld om de aanspraken van Gayner te ontcrachten. Overigens is Lucas betrokken bij de verkoop van het clavecimbel van wijlen Sara Crosse in 1660 aan Joan Clerck, koopman te Vlissingen.

RAZE.inv.nr. 2071, fol. 173r. 13 oktober 1660. Idem 2091, fol. 68v. Verklaring over Tobago, 27 maart 1662. Idem 2092, fol. 1v. Verklaring over Tobago, 9 september 1662.